

KJETIL MUJEZINOVIĆ LARSEN

Utlendingsrett

i et nøtteskall

GYLDENDAL

UTLENDINGSRETT

I ET NØTTESKALL

KJETIL MUJEZINOVIĆ LARSEN

UTLENDINGSRETT

I ET NØTTESKALL

GYLDENDAL

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2025

1. utgave, 1. opplag 2025

ISBN 978-82-05-49118-2

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen

Sats: Type-it AS, Trondheim 2025

Brødtekst: Minion 10/14,5 pkt

Papir: 90 g Amber Graphic

Trykk: Mediehuset Andvord AS, 2025 Norge

Alle henvendelser om boken kan rettes til

Gyldendal Akademisk

Postboks 6860 Pilestredet Park

0176 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk

akademisk@gyldendal.no

Materialet i denne utgivelsen er vernet etter åndsverkloven. Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor (www.kopinor.no). Bruk av hele eller deler av utgivelsen som input eller som treningskorpus i generative modeller som kan skape tekst, bilder eller annet innhold, er ikke tillatt uten særskilt avtale.

Gyldendal vektlegger bærekraft når vi velger trykktjenester og papir. Ta godt vare på boken, og om du ikke lenger skal ha den, gjenvinn den på riktig måte. Se www.gyldendal.no

Forord

Denne boken gir en innføring i utlendingsrett, hvor den norske utlendingslovgivningen ses i relasjon til relevante internasjonale konvensjoner og retningslinjer. Utlendingsrett er et rettsområde som preges av hyppige endringer i regelverk og praksis, begrunnet blant annet ut fra vekslende politiske målsettinger eller faktiske begivenheter. I stedet for å ta sikte på å gi en fremstilling av gjeldende rett på det tidspunktet denne boken ferdigstilles, legges oppmerksomheten primært på de forskjellige prinsippene, hensynene og premissene som ligger til grunn for den til enhver tid gjeldende utlendingslovgivningen. En redegjørelse for gjeldende rett gis selvsagt likevel i rikt monn, men da med det formål å illustrere de bakenforliggende premissene snarere enn å være et hovedpoeng i seg selv og alltid med det forbehold at det kan være foretatt endringer i reglene i tidsrommet mellom forfatterens ferdigstillelse av boken og den enkelte leserens anvendelse av den. Håpet er at dette vil sikre en bok som forblir relevant selv om reglene endres, og som likevel vil gi leseren veiledning også om gjeldende rett (og om hvordan man finner frem til gjeldende rett). Teksten gir videre hyppige henvisninger til internettbaserte lovkommentarer som vil gi en fremstilling av gjeldende

rett med fortløpende oppdateringer. Denne boken er skrevet med sikte på å kunne leses og brukes av alle som er interessert i utlendingsrettslige spørsmål, uten å kreve forutgående kunnskaper om emnet.

Jeg har vært så privilegert at en rekke gode kolleger har satt av tid om sommeren til å lese gjennom hele eller deler av teksten og bidra med kommentarer. Stor takk til spesialrådgiver Kenneth Adale Baklund, nemndleder Øyvind Dybvik Øyen, advokat André Møkkelgjerd, postdoktor Hanna Buer Haddeland og postdoktor Özlem Gürakar-Skribeland for nyttige innspill! Alle gjestående feil og svakheter er selvsagt mine egne.

Fremstillingen er oppdatert per 19. desember 2024. Alle henvisninger i teksten til lover og forskrifter skal forstås som en henvisning til gjeldende rett på dette tidspunktet med mindre noe annet er tydelig angitt.

Oslo, 19. desember 2024
Kjetil Mujezinović Larsen

Innhold

KAPITTEL 1 UTGANGSPUNKTER FOR BOKEN	13
1.1 Norsk utlendingsrett i en internasjonal kontekst	13
1.2 Et rettsområde i stadig utvikling	15
1.2.1 Skiftende lovregulering, varige prinsipper	15
1.2.2 Kort historisk tilbakeblikk	17
1.3 Rettskildebildet	20
1.4 Lovreglenes overordnede struktur	25
1.4.1 Tillatelser, kontroll og sanksjoner	25
1.4.2 Rettigheter og skjønn	27
1.5 Utlendingsbegrepet mv.	28
1.5.1 Utlendingslovens tre hovedkategorier av utlendinger	28
1.5.2 Utlendingslovens fire hovedkategorier av innvandring	30
1.5.3 Den rettslige forskjellen på flyktninger og migranter	32
1.6 Bokens videre struktur	33
 KAPITTEL 2 SENTRALE HENSYN OG PRINSIPPER I UTLENDINGSRETEN	 35
2.1 Statssuverenitet	35
2.2 «Stortinget godkjenner hovedprinsippene for reguleringen av innvandringen»	36
2.3 Utlendingslovens formålsbestemmelse	38
2.4 Innvandringsregulerende og humanitære hensyn	39

8 INNHOLD

2.5 «Grunnleggende nasjonale interesser eller utenrikspolitiske hensyn»	42
---	----

KAPITTEL 3 KONSTITUSJONELLE OG INTERNASJONALE RAMMER

	44
--	----

3.1 Konstitusjonelle rammer	44
3.2 Internasjonal flyktningrett	48
3.3 Menneskerettigheter	50
3.4 Annen folkerett	57
3.5 Europeisk samarbeid	58
3.6 Sektormonisme	66

KAPITTEL 4 INNREISEVILKÅR

	68
--	----

4.1 Oversikt	68
4.2 Visum	69
4.2.1 Visumplikt, visumfrihet og visumlettelse	69
4.2.2 Tre visumkategorier og tre visumtyper	71
4.2.3 Schengen-visum	73
4.2.4 Visum av humanitære grunner	77
4.2.5 Innreisevisum	78
4.2.6 Andre regler om visum	79
4.3 Fremreisestillatelse	81
4.4 Grensepassering og inn- og utreisekontroll	82
4.5 Bortvisning	84

KAPITTEL 5 ARBEIDSINNVANDRING

	86
--	----

5.1 En behovsstyrt innvandringsform	86
5.2 Et tosporet system	90
5.3 Grunnvilkåret om oppholdstillatelse	91
5.4 Arbeidsbegrepet i norsk utlendingsrett	92
5.5 Oppholdstillatelse på grunnlag av arbeid	96
5.5.1 Arbeidstakere	96
5.5.2 Tjenesteytere	100
5.5.3 Selvstendig næringsdrivende	102
5.6 Oppholdstillatelse på annet grunnlag	105
5.6.1 Sekkebestemmelsen i utlendingsloven § 26	105
5.6.2 Oppholdstillatelse på grunnlag av studier	106
5.6.3 Oppholdstillatelse for vitenskapelig, religiøs eller kulturelt formål	108
5.7 Oppholdsrett for EU/EØS/EFTA-borgere	109
5.8 Tilsyn og sanksjoner	111

KAPITTEL 6 BESKYTTELSE	113
6.1 Beskyttelsesbehov i flere kategorier	113
6.2 Asyl og asylsøker	116
6.3 Inklusjon og eksklusjon	117
6.4 Konvensjonsflyktninger	118
6.4.1 Definisjonen av «flyktning»	118
6.4.2 Velbegrunnet frykt	122
6.4.3 Forfølgelse	128
6.4.4 Forfølgelsesgrunnene	132
6.4.5 Innfortolkning av en misbruksreservasjon	135
6.5 Det utvidede flyktningbegrepet	136
6.5.1 Flyktningstatus eller subsidær beskyttelse?	136
6.5.2 Vilåårene for beskyttelse	138
6.6 Sur place	142
6.7 Hjemlandets beskyttelse	146
6.7.1 Internasjonal beskyttelse som surrogatbeskyttelse	146
6.7.2 Internflukt	149
6.8 Kollektiv beskyttelse	153
6.9 Utelukkelse fra flyktningstatus (eksklusjon)	156
6.10 Absolutt vern mot utsendelse	160
6.11 Opphør og tilbakekall	164

KAPITTEL 7 OPPHOLD PÅ HUMANITÆRT

GRUNNLAG	171
7.1 En generell unntaksmulighet	171
7.2 En skjønsmessig avveining mellom menneskelige og innvandringsregulerende hensyn	175
7.3 Særlig om menneskelige hensyn	178
7.3.1 Utlendingsloven § 38 (2) og (3)	178
7.3.2 «Særlig tilknytning til riket»	178
7.3.3 Forhold ved utlendingen selv	180
7.3.4 Forhold ved utlendingens omgivelser	183
7.4 Særlig om innvandringsregulerende hensyn	185
7.5 Ikke-returernbare utlendinger	186

KAPITTEL 8 FAMILIEINNVANDRING

8.1 Familiegjenforening og familieetablering	190
8.2 Begrepet «referanseperson»	193
8.3 Oppholdstillatelse for ektefeller og samboere mv.	195
8.3.1 Enkle utgangspunkter, vanskelige grensedragninger	195
8.3.2 Rettighetsbestemmelser med unntak	197

10 INNHOLD

8.3.3	Krav til referansepersonen og søkeren	198
8.3.4	Krav til samlivet	200
8.4	Oppholdstillatelse for barn og foreldre	202
8.4.1	Ulike kategorier	202
8.4.2	Familieinnvandring når søkeren er barn	203
8.4.3	Familieinnvandring når søkeren er en forelder	205
8.4.4	Korttidsopphold	208
8.5	Unntak	209
8.5.1	Utvidelse: Familieinnvandring i andre tilfeller	209
8.5.2	Begrensning: Unntak fra retten til familieinnvandring	210
8.6	Fortsatt og selvstendig oppholdstillatelse	211
8.7	Familieinnvandring innenfor EØS	213

KAPITTEL 9 GENERELLE REGLER OM

OPPHOLDSTILLATELSER		216
9.1	Oppholdstillatelser og oppholdsrett	216
9.2	Kortvarig opphold	218
9.3	Midlertidig oppholdstillatelse	220
9.3.1	Utgangspunktet for krav om oppholdstillatelse	220
9.3.2	Generelle vilkår	222
9.3.3	Oppholdstillatelsens innhold	226
9.3.4	Varighet og fornyelse	228
9.4	Permanent oppholdstillatelse	231
9.4.1	Vilkår og rettsvirkninger	231
9.4.2	Det menneskerettslige begrepet «settled migrants»	234
9.5	Opphør og tilbakekall	235
9.5.1	Begrepsbruken	235
9.5.2	Svikalternativet	237
9.5.3	Omgjøringsalternativet	239
9.5.4	Noen generelle trekk ved utlendingsloven § 63	239

KAPITTEL 10 STATSBOGERSKAP

10.1	Statsborgerrettens forhold til utlendingsretten	240
10.2	Erverv av statsborgerskap	241
10.3	Tap av statsborgerskap	242

KAPITTEL 11 UTREISE, RETUR OG UTVISNING	245
11.1 Rett til å forlate landet	245
11.2 Plikt til å forlate landet	247
11.2.1 Rettsgrunnlagene	247
11.2.2 Ordinær retur, assistert retur og tvangsretur	249
11.3 Utvisning	252
11.3.1 Vedtak og iverksetting	252
11.3.2 Utvisningsgrunnlagene	255
11.3.3 Virkningene	258
11.3.4 Forholdsmessighetsvurderingen	259
11.4 Utlevering/overlevering	265
 KAPITTEL 12 TVANGSMIDLER OG STRAFF	 266
12.1 Alminnelig utlendingskontroll	266
12.2 Utlendingsrettslige tvangsmidler	268
12.3 Særlig om internering	273
12.4 Straff	277
 KAPITTEL 13 UTLENDINGSMYNDIGHETENE OG SAKSBEHANDLINGSREGLENE	 281
13.1 Utlendingsmyndighetene	281
13.2 Særlig om Utlendingsnemnda	285
13.3 Utlendingsrett som spesiell forvaltningsrett	289
13.4 Særlige regler for behandlingen av asylsaker	290
 KAPITTEL 14 AVSLUTTENDE KOMMENTARER	 293
 LITTERATUR	 295
LOVER	298
RETTSPRAKSIS	304
STIKKORD	308